

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

Összes en: 12	Szabadon felhasználható órák	Összefoglalás, dolgozatok		
------------------	---	------------------------------	--	--

A középkor Európában I.

1.	Az európai középkor	a középkor korszakolása; a klíma kultúrtörténete, kereszténység; Német-római Császárság: hűbériség, tartományurak, császár, választófejedelmek ↔ Pápaság: hűbériség, szerzetesek és világi papság, Cluny, pápai primátus	<p>kreativitás, rendszerző képesség fejlesztése, főfogalmak kijelölése, ok-okozati összefüggések megtalálása; a tantárgy iránti érdeklődés erősítése</p> <p>rendszerző gondolkodás, kreativitás fejlesztése, analogikus gondolkodás; információ keresés- rendszerzés-átadás, együttműködés gyakorlása; a feudalizmus hatalmi viszonyairól a tavalyi évben tanultak</p>	<p>Egyéni munka: adatgyűjtés otthoni (esetleg iskolai) fogalmazás megírásához a Tk. 12-16. oldalán található források alapján két szempont szerint: a középkori ember életét meghatározó jelenség megnevezése, az embereknek a jelenségre adott reakciói; az adatgyűjtést követően fogalmazás készítése vagy egy középkori ember egy napjáról, vagy ünnepeiről, vagy gondolkodásáról stb. A feladat kapcsán elvárható elem az otthoni, a témával kapcsolatos tudásanyag gyűjtése;</p> <p>Pármunka: a két hatalmi pólust jelentő Pápaság és Német-római Császárság hatalmi viszonyainak jellemzőit kell összegyűjteni a pár egy- egy tagjának önállóan, az információikat kölcönösen megosztják egymással Tk.17. +20.o. I.Ottó kiváltságlevele, ill. 18-19.o. + 21.o. Dictatus</p>
----	--------------------------------	--	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			átisméltése bővítéssel	Papae); közösen kell megállapítaniuk, mit tartanak mindkét hatalom legfontosabb közös jellemzőjének és ezek alapján hogyan prognosztizálnák a közeli jövőt a két állam egymás közötti viszonyát illetően;
2-3.	Az investitúra-háború és a császárság a 13. század közepéig	investitúra, kiátkozás, Canossa-járás, wormsi konkordátum; keresztes hadjáratok, keresztes államok, lovagrendek; reconquista	információgyűjtés különböző típusú forrásokból, kommunikációs készségek fejlesztése, információk átadása, szövegalkotás, nézőpontváltás	Csoportmunka: a keresztes hadjáratok kislexikonának összeállítása. Az egyes csoportok feladata a következő témakörök szócikkeinek meghatározása a tankönyv forrásai alapján (a csoportok maguk döntenek arról, milyen szócikkeket vennének be az adott kérdéskörrel kapcsolatban a kislexikonba): 1. a keresztes háborúk okai (24.o. clermont-i beszéd, 25.o. Ibn-Khaldun); 2. 1-2. keresztes hadjárat (Tk. 25.o. térkép, 24.o. képek, 26. o. Jeruzsálem ostroma, Névtelen Krónikás feljegyzése); 3. további keresztes hadjáratok (Tk. 27.o. térkép, Barbarossa Frigyes ábrázoló kódex, 28. o. források); lovagrendek (Tk. 30. o. forrásai). Az így felmerült szócikkeket közösen

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
			<p>önálló előadás tartása megadott témából, információk szelektálása, személyes vélemény megfogalmazása, vizualizáció, szövegalkotás, kreativitás fejlesztése, önismeret (szabad feladatválasztás)</p>	<p>pontosítjuk, majd a csoportok átalakulnak: az új csoportok úgy állnak össze, hogy minden előző csoport 1-2 taggal képviselteti magát az új csoportban. Ezeknek az új csoportoknak a feladata a keresztes hadjáratok rövid történetének megírása egy korabeli európai krónikás szemével (a feladatot csak úgy tudják megoldani, ha mindenki hozzáadja előző csoportjában szerzett tudását a történethez). Az elkészült írásos művek összehasonlítása a Tk. 29. oldalán található muszlim forrásokkal (akár házi feladatként).</p> <p>Kiselőadások a keresztes hadjáratok híres alakjairól, majd a hallottak alapján és a tankönyvi vonatkozó források felhasználásával alkossanak képet ezekről a személyekről párokban. Lehet rajzolni vagy szöveges leírást választani. Az előadásokat tartó tanulók kiválaszthatják, melyik munka sikerült szerintük a legjobban.</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
4-9.	<p>Kereszténység és gondolkodás a középkorban;</p> <p>Kultúra, művelődés, írásbeliség;</p> <p>Az építészet és művészet;</p> <p>Mindennapi élet a középkorban</p>	<p>vallásos világnézet, teológia, skolasztika, eretnek, keresztények és a más vallásúak, szerzetesrendek; „magaskultúra”, népi kultúra; lovagság; egyetemek; romanika, gótika, reneszánsz; könyvnyomtatás; test és lélek viszonya→a hétköznapi lét</p>	<p>információk gyűjtése és rendszerezése különböző típusú történelmi források alapján, kreativitás fejlesztése, nézőpontváltás;</p> <p>Kreativitásfejlesztés, információk rendszerezése, érvelési technikák</p>	<p>Pármunka: készítsük el egy 12. századi egyetemista egyetemi előadásairól szóló naplóbejegyzését a következő szempontok szerint: egyetem székhelye, épülete, diákjai, tanárai, tananyag, tanítási segédeszközök, fegyelmelés. Ehhez a Tk. következő forrásainak felhasználása: 31.o. Abélard-tól származó idézet, a 42-43.o. forrásai, 44.o. Tanárok és diákok c. kép,46.o. Joghallgatók a bolognai egyetemen; más párok arról írjanak naplóbejegyzést, hogyan töltötte ugyanez az egyetemi hallgató a szabadidejét (szempontok: tevékenységi formák, társak a szórakozásban), felhasználható források: a Tk. 39.o. karneváli képe és szöveges forrása, 40.o. Egy táncoló társaság és a Dante-kódex és a hozzá tartozó szöveg.</p> <p>Eretnekek bűnlajstromának összeállítása, majd annak indoklása korabeli „stílusban”, hogy az adott cselekedet, gondolat miért minősül eretnekségnek (tankönyvi</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>vizuális és verbális elemek összekapcsolása, fogalmi gondolkodás</p> <p>vizuális és verbális elemek összekapcsolása, fogalmak pontosítása</p> <p>rendszerezés, oksági összefüggések megtalálása;</p>	<p>források alapján: 32.o. Aquinoi Szent Tamástól származó idézet, 33.o. „Eretnek prédikátor”, 34.o. forrásai).</p> <p>A Tk. forrásait és a hozzájuk tartozó tankönyvi magyarázatokat felhasználva (40-41.o.) egyénilag vagy párban készüljenek lovagi címertervek (a lovagi lét fontos szimbólumaival, személyes vonatkozásokkal), amiket otthon el is lehet készíteni esetleg egyéni gyűjtőmunkával kiegészítve.</p> <p>Pármunka: építsünk román vagy gótikus stílusú katedrális! A párok a tankönyv forrásainak felhasználásával rajzolják meg az elképzelt épületet vagy annak egy részletét. Nevezzék is meg a felhasznált elemeket szakkifejezésekkel.</p> <p>Csoportmunka: táblázat összeállítása csoportonként a középkori nőről, a férfiről</p>
--	--	--	---	--

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		lovasság, íjászok, számszeríj, hosszú íj, kard, buzogány, bárd, erődítmények;	<p>Szociális és vitakészségek fejlesztése, mások álláspontjának átgondolása; érzelemmentes, tényeken alapuló érvelés;</p> <p>kreativitás fejlesztése, öndifferenciálás, verbális és vizuális képességek fejlesztése;</p>	<p>A francia királyi hatalom megerősödése (Tk. 87.o. térképek, 86.o. pecsét, az avignoni pápai palota a 88.o-on);</p> <p>A százéves háború legfőbb jellemzői (kitörésének okai, Franciaországra gyakorolt hadászati és életmódbeli hatása, Jeanne d'Arc, a burgundiai udvar szerepe az eseményekben) a Tk. forrásainak felhasználásával;</p> <p>Vita Johannáról: az osztály két részre osztásával egyik csoport állítsa és bizonyítsa, hogy Johanna tevékenysége sikeres volt, a másik csoport érvekkel bizonyítsa ennek ellenkezőjét;</p> <p>Otthoni munka: rajzolják le Johanna életének egy vagy több jelenetét, írjanak naplót Johanna nevében életének kiemelkedő eseményeiről; ugyanez a korabeli fegyverekkel kapcsolatban (rajz vagy műszaki leírás);</p>
12.	Itália és a Német-római Császárság	városállam, kézműipar, kereskedelem, pénzügyletek, fejedelem,	információk gyűjtése és szelektálása történelmi térképek alapján, összefüggések megállapítása;	Csoportmunka: 1. a Tk. 20. és 92.o. térképei alapján az Itálián belül lezajlott változások összegyűjtése; 2. a Tk. 74.

Óra-szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>mecénás, Mediciék, reneszánsz;</p> <p>nagy interregnum, II.Ottokár- Habsburg I.Rudolf→Habs- burgok felemelkedése, Dürnkrot, Luxemburgok felemelkedése:</p> <p>IV. Károly, Zsigmond, házasságpolitika;</p> <p>nagy nyugati egyházzsokadás, konstanzi zsinat, Husz János, két szín alatti áldozás, kelyhesek, nemzeti nyelvű istentisztelet, táboriták, huszita háborúk, Lipany, szekérvár;</p>	<p>információk gyűjtése és történelmi összefüggések feltárása művészeti alkotások felhasználásával, személyes vélemény megfogalmazása;</p> <p>családfák nyújtotta információk</p>	<p>és 92. oldali térképeinek segítségével az itáliai városok európai helyének meghatározása; 3. a Tk. 67, 68 és 92. o. térképeinek, valamint a 68. o. oszlopdigramjának segítségével Velence, Genova és Észak-Itália többi városállamának gazdasági szerepe és az ebből fakadó különbségek megállapítása;</p> <p>Csoportmunka: Bevezetésként a gótika legfontosabb elemeinek átisméltése; 1. a reneszánsz művek témái és a művészet viszonya a valláshoz a Tk. képei alapján: 51 és 52.o. festményei, 53.o. Dürer: Ádám és Éva; 2. a reneszánsz képi ábrázolásmódjának és az építészetnek új elemei a korábbi korok művészetéhez képest; 3. mi lehetett a megrendelők szerepe a műalkotások elkészültekor és ezt hogyan lehet felismerni a Tk. 52. oldalán A zsoldosvezér portróján és az 53. oldalon Miksa császár portróján;</p> <p>A Habsburgok és</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>egybevetése történelmi térképek adataival, összefüggések megállapítása;</p> <p>információgyűjtés különböző típusú történelmi forrásokból, az információk csoportosítása, személyes vélemény megfogalmazása, kreativitás fejlesztése, a megoldások ellenőrzése, szelektálása a történelmi tények tükrében; forráskritika alkalmazása, az egyéni érdekek felismerése szöveges forrás alapján,</p>	<p>Luxemburgok családi kapcsolatainak összegyűjtése a Tk. 94. és 99. oldalán található családfák és a 98. oldal Habsburg Miksa és örökösei c. kép alapján; majd a Történelmi atlasz vonatkozó térképeinek segítségével annak megállapítása, milyen területi hozadékaik voltak ezeknek a rokoni kapcsolatoknak; a Habsburgok kapcsolatai a Magyar Királtsággal (Hány esetben került Habsburg a magyar trónra házasság révén?); a Luxemburg és a Habsburg családok közötti különbségek megfogalmazása dinasztikus szempontból;</p> <p>A XV. századi pápai hatalom és az egyház legfontosabb problémáinak megállapítása a Tk. 95. o. térkép, és a 96. o. szöveges forrás alapján; ötletbörze: hogyan orvosolták volna ezeket a problémákat; az ötletek egybevetése a 97. oldalon található Prágai négy ponttal; a 96. oldali szöveges forrás felhasználásával annak megállapítása, milyen érdekeket tartottak szem</p>
--	--	--	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			szempontváltás; kreativitás fejlesztése, verbális, vizuális és manuális készségek összekapcsolása;	előtt az egyes küldöttek a konstanzi zsinaton; Szorgalmi feladat: a Tk. 97. oldalán látható szekérvár ábrázolás és az interneten folytatott információgyűjtés segítségével készítsék el egy szekérvár makettjét, rajzát;
13-14.	Európa keleti fele	legfontosabb politikai változások Közép- és Kelet- Európában a 9-16. században, Nagy Kázmér (Piaszok), Nagy Lajos, Hedvig, Jagello Ulászló, III. Iván, német lovagrend, perszonálunió, tatárok; a Balkán hatalmi szférái, Szerbia, Horvátország, Bosznia, bolgár cárságok, Bizánc; az Oszmán Birodalom, terjeszkedése: irányok és okok, Drinápoly, Rigómező, Nikápoly, Ankara, Várna, Nándorfehérvár, Konstantinápoly, Anatólia, Rumélia,	folyamatábrák készítése térkép adatainak felhasználásával (analógiák, szelekció, szintézis), összefüggések felismerése és képi megfogalmazása, társas kompetenciák (együttműködés); információk leolvasása különböző történelmi forrásokról, szelekció, lényeges elemek és összefüggések megtalálása; a történelmi jellegzetességek aktualizálása, személyes vélemény megfogalmazása,	Csoportmunka: minden csoportnak az a feladata, hogyan az adott állam (oroszok, litvánok, német lovagrend, lengyelek) fejlődési szakaszait és a környező országokkal való kapcsolatait (csak minősítve: pl. békés, ellenséges, dinasztikus stb.) felrajzolja, a végén ezen ábrák összesítése a Tk. 101. oldalán található térkép alapján; a tatárok térképben játszott szerepét egy újabb csoport választhatja a Történelmi atlasz segítségével; A központosított orosz állam kialakulásának és a nyugati országokétól eltérő jellegének vizsgálata a Tk. 104.o. térkép és két szöveges forrás alapján; azoknak a jegyeknek az összegyűjtése és értelmezése, amelyeket a jelenkorban is szívesen

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		janicsár, szpáhi, adók, rája, díván, vezír, Porta, szultán, II. Hódító Mohamed;	<p>érvelés;</p> <p>információk történelmi térképről történő leolvasása és értelmezése, az adatok vizualizálása térképen és táblázat segítségével;</p> <p>kreativitás fejlesztése, verbális, vizuális és manuális készségek összekapcsolása, aktualizálás;</p>	<p>magukénak tartanak az oroszok (Tk. 104.o. bélyeg és 103.o. bélyeg), mi lehet ennek a magyarázata;</p> <p>Az Oszmán Birodalom kialakulásának és terjeszkedésének lépései a Tk. 106 és 108. oldalán található térképek segítségével, annak megállapítása, mikor milyen államokkal kellett az oszmánoknak felvenni a harcot a terjeszkedés érdekében; mi volt az oka a hódítás során a vazallusállamok létrehozásának; időrendi szinkrontáblázat készítése az események alapján (keleti és nyugati hódítási irány; csata, évszám, szereplők, ki győzött);</p> <p>Szorgalmi feladat: történetek gyűjtése a törökök tetteiről, rajz vagy makett készítése az egyes török fegyvernemek katonáiról, a szultánról, ma is látható magyarországi török korból származó épületekről stb.</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
			szociális kompetenciák fejlesztése, mások nézőpontjának a megismerése, nézőpontváltás	információk összegyűjtése. A tankönyv 116-117. oldalán található címerek és egyéb jelképek felhasználásával más nemzetek nézőpontjainak a megértése (Érveljenek amellet, hogy melyik elemet miért szerepeltetik többen is a címerekben!)
16.	Korona és kard	A XI és a XII. század trónharcai: a hatalom megszerzésére használt módszerek, legitimációs eszközök; I. László és Könyves Kálmán – a királyi hatalom megszilárdítása, az Árpád-ház legitimációja	Pl.: olvasott szöveg tartalmi feldolgozása, az információk megadott szempontok szerinti strukturálása képi elemek felismerése, beazonosítása a megadott szempontok szerint	Pl.: táblázat készítése (név, hatalom megszerzésére használt eszközök, legitimációs eszközök) a Képes Krónikából származó részletek felhasználásával (118, 120, 121, 122, 124, 126. o.) és a 121. oldal családfa segítségével; ugyanaz a feladat a XII. századi trónharcokkal kapcsolatban a következő források felhasználásával: 125.o. három, a Képes Krónikából származó ábrázolás. A két trónviszályos korszak közötti különbségek és azonosságok megállapítása a fentiek

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			térképhasználati készségek fejlesztése, lexikális és vizuális elemek összekapcsolása	<p>alapján.</p> <p>A Képes Krónika 124. oldalán található részletében szereplő, Szent László által meghódított területek beazonosítása a középiskolai atlasz vonatkozó térképén.</p>
17-18.	A Magyar Királyság Nyugat és Kelet között	<p>A Magyar Királyság kettős jellege a gazdaságban, életmódban, a hatalom tekintetében;</p> <p>kapcsolataink Európa két felével;</p> <p>az Árpád-kori magyar gazdaság és társadalom a XII. század végéig: a feudális vonások megszilárdulása, a félnomád elemek eltűnése</p>	<p>Pl.: társas kompetenciák fejlesztése: toleranciára, mások elfogadására való nevelés a nézőpontváltás képességének fejlesztésével; személyes vélemény megfogalmazásának fejlesztése</p> <p>térképhasználati ismeretek fejlesztése, rendszerező képesség fejlesztése, vizuális és lexikai elemek összekapcsolása</p>	<p>Pl.: az osztály két csoportra osztásával a Tk. 127. oldalán található krónika és a 127-128. oldal Abu-Hamid beszámolója alapján állításokat kell megfogalmazniuk a XII. századi Magyar Királysággal kapcsolatban. Az egymásnak ellentmondó állítások miért lehetnek egyszerre igazak? Mi az oka a két nézőpont különbségének?</p> <p>A tankönyv 129. oldalán található térkép segítségével annak bemutatása, hogy külkapcsolataink mennyiben tükrözik a fentebb tárgyalt kettős jelleget.</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>képi elemek felismerése és azok verbalizációja</p> <p>szintézis</p> <p>folyamatok felismerése, oksági értelmezése, vizuális és verbális elemek összekapcsolása, fogalom meghatározás</p> <p>térképolvasási ismeretek fejlesztése, nézőpontváltás, ok-okozati összefüggések keresése, indukció</p>	<p>A tankönyv 137. oldalán található naptár segítségével: 1. gyűjtsék össze a XII. század meghatározó gazdasági tevékenységeit; 2. vessék ezt egybe az ugyanitt található kördiagrammal, és egészítsék ki a diagram alapján a gazdasági tevékenységek körét! A 132. oldalon található ábra elemeiből válasszák ki azokat a társadalmi csoportokat, akik a fenti gazdasági tevékenységeket végzik!</p> <p>A 132. oldali ábra mondatokban való értelmezése, az egyes csoportok értelmezése az eddig tanultak felhasználásával.</p> <p>A 134-135. oldalon található szöveges források segítségével a hospes fogalmának meghatározása, etnikai hovatartozásuk megállapítása, a csoportok beazonosítása a 133. oldalon található térképen, a különböző etnikai csoportokkal szemben tanúsított bánásmód különbségei,</p>
--	--	--	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
			analitikus és deduktív gondolkodás fejlesztése	ennek magyarázata (nehézségi fok szerint csoportmunkában). A végén az összegyűjtött információk összefoglalása. A 132. oldali ábra és a 137. oldali kördiagram alapján a XII. századi változások összefoglalása, az állítások alátámasztása a két forrásból kiolvasható információk segítségével.
19.	Életmód, kultúra és művelődés az Árpád-korban	nyelvemlékek, oklevelek, kódexek; művészeti emlékek	információgyűjtés, ezek rendszerezése megadott szempontok szerint; forráskritika, a krónikaíró vélhető szándékainak feltárása, egyéni véleményalkotás	III. Béla portréja a különböző források alapján; a Tk. következő forrásainak felhasználása: 128.o. bizánci krónika, 129.o. Londoni Richárd leírása, 140.o. három krónikarészlet; szempontok a portréhoz: események III. Béla életéből, legfontosabbnak ítélt cselekedete, külseje, rokoni kapcsolatai; A negatív hősök portréja: Aba Sámuel, Salamon a következő források alapján: Tk. 118.o. és 120.o. Képes Krónikából való részletek a fenti szempontok szerint; A két portré alkotóelemeinek felhasználásával a

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			személyes vélemény megfogalmazása; társas képességek (empátia) fejlesztése	<p>krónikaíró személyes véleményének feltárása, magyarázata.</p> <p>A Tk. 142-145.o. művészeti alkotásai közül a legjobban tetszőnek az egyéni kiválasztása és a választás indoklása; ötletek felsorolása: vajon milyen érzelmek és tartalmak kifejezésére szolgálhatott az adott mű a kor embere számára?</p>
20-21.	Az Aranybulla kora	birtokadományozás, királyi hatalom gyengülése Aranybulla-mozgalom, ellenállási záradék, szerviensek, bárók; tatárjárás, Aranyhorda	információgyűjtés – átadás - szintézis	<p>A magyar hadsereg jellemzői a 13.században; „szakértői” csoportmunka(=3 csoport a magyar hadseregről szóló különböző forrásokból kigyűjti a jellemzőket; a csoportok által kijelölt 1-1 szakértő körbejár a másik két csoporton és összegyűjti az általuk talált információkat és visszatérve a saját csoportjába szintetizálják a különböző ,módon szerzett tudást); 1. csoport: Tk. 146.o-nak forrása; 2. csoport: 147.o. névtelen krónikás; 3. cs.: 147.o. bizánci krónika;</p> <p>Az összegzéseket a csoportok külön-külön megfogalmazzák és röviden leírják (beadandó egy közös verzió</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
			azonosságok és különbségek feltárása összefüggések felismerése	csoporthoz tartozás (csoportokként). A fenti elemzések és a Tk. forrásai alapján a magyar és a tatár hadsereg összehasonlítása (151.o. Batu kán ábrázolása, 152.o. képi és szöveges források) IV. Béla hadászati újításai a tatárjárást követően: 153.o. térkép, 154.o. Pest és Buda címere alapján
22.	A „második honalapítás”	második honalapító, várépítés, nehézlövesség, hospes, városfejlődés; nemes – köznemes – főnemes; báró, familiaritás, nemesi vármegye, szolgabíró; jobbágy; az Árpádok kihalása	kreativitás fejlesztése, ismeretek rendszerezése	Pármunka: a 13.századi magyar társadalom sajátosságainak megismerését követően a párok állítsanak elő egy fogalomgyűjteményt a 155-156.o., esetleg 131-132.o. alapján a társadalommal kapcsolatban, majd ezt felhasználva szerkesszenek egy feladatlapot, amelyben a felsorolt 10 fogalmat (pl. cenzus, vagyon feletti szabad rendelkezés joga, szolgabíró, ispán, nemesi szabadság stb.) a megadott társadalmi csoportokhoz kell majd rendelni (bárók, nemesek, városi polgárok, jobbágyok); cseréljenek feladatlapot

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			térképolvasási ismeretek fejlesztése, lényegi elemek kiemelése, csoportos feladat megoldási képességek (türelem, egymásra való odafigyelés stb.) fejlesztése	egy másik párossal; A Magyar Királyság etnikai viszonyainak megismerése a következő három térkép segítségével: 133, 157,160 old. Állításlánc: egy állítás az etnikai viszonyokkal kapcsolatban (szigorúan a térképekről leolvasható információ) – a felszólított diák eldönti, hogy igaz-e az állítás; helyes válasz esetén ő mond egy állítást (rossz válasznál válaszlás jogának rablása);
--	--	--	--	---

A Magyar Királyság 1301-1526 között

23-25	A magyar Anjou-ház megalapítása Nagy Lajos kora	kiskirályok, Csák Máté, trónkövetelők, I.Károly, a három koronázási feltétel, rozgonyi csata, bandériumok, visegrádi találkozó, I. Lajos, lovagkirály: nápolyi hadjárat, lengyel-magyar perszónalunió,	információgyűjtés különböző típusú történelmi forrásokból, szelekció, együttműködés fejlesztése, nézőpontváltás;	Csoportmunka: a Magyar Királyság belpolitikai viszonyainak jellemzői. A csoportok ugyanazt a feladatot kapják, de csoporton belül pármunka folyik más-más szempontok szerint. Ezek: 1. a kiskirály fogalmának definiálása és a kiskirályok királyhoz viszonyított hatalmának meghatározása a Tk. 162. oldalának térképe alapján; 2.Károly Róbert rövid portréja a 163. o.
--------------	--	---	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>balkáni hadjáratok (vazallusok, eretnekek);</p> <p>az Anjouk kihalása: Erzsébet, régens</p> <p>a királyi hatalom pénzügyi megerősítése, forint, urbura, kapuadó, vámok, regálék;</p> <p>társadalmi változások: 1351-es törvények, jogilag egységes nemesség és jobbágyság, háramlási jog</p>	<p>információgyűjtés különböző típusú történelmi forrásokból, szelekció, szövegalkotás, szaknyelv és köznyelv különbségének alkalmazása, képi elemek verbalizációja;</p> <p>információgyűjtés különböző típusú</p>	<p>családfa és a „Károly Róbert Magyarországra érkezik c. forrás alapján; 3. (III.) Vencel portréja a 164. o. Képes Krónika és Vencel hazaviszi fiát c. források alapján; 4. Ottó portréja – 164.o. Ottó és emberei..., alsó szöveges forrás; 5. a magyar korona sorsa a Tk. 166.o. képes forrásai alapján;</p> <p>Nagy Lajos, a lovagkirály portréjának összeállítása. Az osztály először gyűjtse össze az adatokat, amelyek arra utalnak, hogy Lajos lovagkirály volt (Tk. 170-171.o. Küküllői János krónikája, térkép, 165.o. felső szöveges forrás, 171.o. Nagy Lajos csatája a törökkel); a tények gyűjteménye alapján az osztály egyik fele írjon mesét Nagy Lajos életéről, a másik fele pedig egy lexikonba szócikket ugyancsak róla. (Párban is lehet dolgozni.) A végén a szükséges összehasonlítást követően a két műfaj különbözőségeinek megállapítása;</p> <p>Csoportmunka: az Anjou-kori gazdaság és társadalom (A két témán</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			történelmi forrásokból, szelekció, szintézis, verbalizáció;	egyszerre több, kisebb létszámú csoport dolgozhat, a végén egyeztetve az általuk létrehozott produktumokat.) 1. téma: a gazdaság legfőbb jellemzői (kereskedelem, kézművesipar, városok, pénzügyek), főbb összefüggések megállapítások a Tk. 171.o. Nagy Lajos forintja, 172.o. Károly Róbert 1342-es törvénye, 173.o. térkép; 2. téma a társadalom változásai az 1351-es törvények alapján (172.o. és a hozzá tartozó kérdések alapján; a közös értékelést követően: vannak-e összefüggések a két terület között;
26-27.	Zsigmond királysága és a Hunyadiak felemelkedése	Zsigmond hatalma a Magyar Királyságon belül: ligák, rendek, rendi országgyűlés, királyválasztás, Garaiak – Cileiek, Ozorai Pipó; Zsigmond, mint diplomata és hadvezér: Nikápoly, végvárok, ütközőállam, konstanzi zsinat,	információgyűjtés, analízis, szintézis, lényegi elemek táblázatba szerkesztése;	Egyéni/pármunka: a magyar királyok és rendek hatalmi viszonyai a 15. századtól; A 180. oldalon található írásos források alapján táblázat készítése a király és a rendek (alcsoportokra osztva) kapcsán a következő szempontok szerint: jogköreik, az általuk irányított tisztségek, hatalmuk ideológiai alapjai; a végső összefüggések megállapítása a magyar rendiséggel kapcsolatban,

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>százéves háború, császári hatalom;</p> <p>Hunyadi János: Vajdahunyd, hosszú hadjárat, váradi béke, Várna, I. Ulászló, második Rigómező, Nándorfehérvár, Kapisztrán János, kormányzó;</p>	<p>szövegalkotás</p> <p>történelmi források elemeinek felhasználásával, nézőpontváltás, szerzők szándékának feltárása, kreativitás fejlesztése;</p>	<p>a nyugati mintákkal egybevetve;</p> <p>Az osztály két részre osztva dolgozik. 1. csoport: Hunyadi János török krónikás által írt portréja a második rigómezei csatát követően; 2. csoport: Hunyadi törökök által írt jellemzése a nándorfehérvári ütközet után; a végén a kétféle leírások egybevetése, a szerzők céljainak feltárása, az igazságelemek megtalálása; források: Tk. 182. o. térkép és Thuróczy-krónika, 183.o. képek.</p>
28-29.	Hunyadi Mátyás kora	<p>Hunyadi László, V.László, Szilágyi Mihály;</p> <p>Bécsújhely, füstpénz, rendkívüli hadiadó;</p> <p>fekete sereg, Szabács, Jajca, végvárok, béke; Csehország, Morvaország, Szilézia, Bécs;</p> <p>reneszánsz udvar, Visegrád, Beatrix, corvina, Bonfini, Hess András;</p>	<p>kördiagram elemzése, ezzel kapcsolatos megállapítások rögzítése;</p> <p>vitakultúra erősítése, tényeken alapuló érvelés, társas kompetenciák, mások nézőpontjának megértése, azokra való reagálás,</p>	<p>Mátyás jövedelmeinek összetétele a Tk. 186.o. kördiagram alapján, ezek nemzetközi adatokkal való egybevetése a lakosságszám figyelembevételével, a szalagdiagram segítségével; az eddig tanult királyaink jövedelemforrásaival való összehasonlítás;</p> <p>Mátyás külpolitikájának elemei – vita, két vitázó csoport, az egyik azt igyekszik bizonyítani, hogy Mátyás fő célja a dicsőséget jelentő német-római császári cím</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>szelektált információk szerzése különböző típusú forrásokból;</p> <p>analogikus gondolkodás, táblázat készítése művészeti alkotások felhasználásával, információk rendszerezése;</p>	<p>megszerzése volt, míg a másik, hogy ezt csak azért akarta elérni, hogy apja nyomdokaiba lépve minden erejét a török ellen fordíthassa. A vitához használandó források (egy előzetes csoportmegbeszélésen érveket kell gyűjteni belőlük): 189.o. térkép és címer,188.o. Pogyebrád Györggyel kapcsolatos képek, 187. o. szöveges forrás.</p> <p>Pármunka: a Tk. 52. oldalán tanultak átisméltésével összehasonlító táblázat készítése az itáliai és a magyarországi reneszánszról (a táblázat szempontjai előre megadhatók, de lehet ennek meghatározása a tanulók feladata is). A magyar vonatkozású források a Tk. 196-198. oldalán találhatóak. A feladat végén, az összegzést követően annak megállapítása, mi lehetett Mátyás célja ezzel az udvartartással.</p>
30.	A késő középkori társadalom és gazdaság	jobbágy, zsellér, kunok, szászok, székelyek, lófők, kilenced, tized, ajándék, robot, állami adók,	analógiák, rendszerezés, új elemek kapcsolása a már meglévő tudásanyaghoz, információk	A késő középkori magyar társadalom elemeinek jellemzői (parasztság, polgárság) a XII-XIII. sz. nyugati társadalmával való összehasonlításban:

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>jobbágyfalu, jobbágytelek, bíró, Budai nagy Antal, három rendi nemzet, kápolnai unió; szabad királyi városok, tárnoki városok, mezővárosok, privilegiumok;</p> <p>főnemes, köznesem, majorság, úriszék, Tripartitum;</p> <p>egyetem, deák, Vitéz János;</p> <p>népek, nemzetiségek a 15-16. században</p>	<p>rendszerezése szöveges forrás alapján;</p> <p>információk rendszerezése szöveges forrás alapján, személyes vélemény megfogalmazása;</p> <p>hasonlóságok és különbségek megtalálása, kreativitás fejlesztése, szövegalkotás források felhasználásával;</p>	<p>73-76.o. anyagának átisméltése, a magyar vonatkozások ezekhez történi elemenkénti hozzárendelése (190- 91.o. tankönyvi lecke, 192.o. leckeszöveg felhasználásával);</p> <p>A magyar nemesség: jogok, kötelességek, ezeket igazoló ideológiák a Tk. 193.o. szöveges forrása alapján, majd személyes vélemény megfogalmazása az olvasottak felhasználásával.</p> <p>A Magyarországon élő népek felsorolása, jellemző vonásaik a 195.o. szöveges forrásai alapján.</p> <p>A Tk 199-201.o. forrásai és leckeszövegei alapján útinapló írása, melyben egy aquitániai utazó a magyarok szokványos és különös szokásairól számol be, miközben összeveti tapasztalatait az otthoni állapotokkal és történetekkel.</p>
31-32.	A Jagelló-kor	<p>Hunyadi Mátyás legendás képe a Jagellók uralkodásának tükrében,</p> <p>rendek és a belső hatalmi harcok,</p>	<p>ötletek halmozása, problémaközpontú gondolkodás, ok- okozati összefüggések;</p>	<p>Ötletbörze: soroljanak fel a népmesék Mátyás királyával kapcsolatban minél több tulajdonságot, történetet, majd elevenítsék fel a Mátyásról tanultakat és</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		<p>trónharcok, rákosi végzés, Szapolyai János, II. Jagelló Ulászló, nemesi nemzet, paraszti jogok korlátozása, Dózsa György, örökös röghöz kötés, II. Lajos, I.Szulejmán, Nándorfehérvár, Mohács;</p>	<p>azonosságok és eltérések, információk szelektálása és rendszerezése, személyes vélemény megfogalmazása, érvekkel történő alátámasztása;</p>	<p>fogalmazzák meg az itt adódó problémát, a 202.oldalon található Heltai idézet alapján oldják fel a problémát; a leckerészek további feldolgozásakor minden jelenségnél vissza lehet térni arra, hogyan hatottak a Jagelló-kor eseményei a Mátyáskép alakulására.</p> <p>Rövid viták a kor szereplőivel kapcsolatban: állítások és cáfolatok a Tk. ismeretanyagára való hivatkozással. (Természetesen ez előtt adatgyűjtés a 202-203,206.o. Dózsáról szóló leckerész, 207.o. Nagy Lajossal és Máriával foglalkozó része, 209.o. a pápai követ jelentése és 210.o. Székely Bertalan festménye segítségével), a személyek: II. Ulászló, Szapolyai János és II. Lajos;</p> <p>Vita arról, hogyan lehetett volna 1526-ban megállítani a törököt. Az egyik csoport ad egy javaslatot, a másik pedig történelmi érvek mentén elutasítja, esetleg elfogadja azt.</p>
--	--	---	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>adatgyűjtés forrásokból, problémák megfogalmazása, kreativitás fejlesztése, nézőpontváltás;</p> <p>forráskritika, a szerző szándékainak felismerése, nézőpontváltás;</p>	<p>A mohácsi vereség okainak összegyűjtése a 208 és 209. oldalakon található, a pápai követől való idézetek és a 208.o. térkép alapján; ha II. Lajos nem halt volna meg a csatában, milyen számvetést készített volna: a vereség okai és ezek kiküszöbölési módjai; annak megbeszélése, hogy valójában miért nem tehetett a király sok mindent a győzelem érdekében;</p> <p>A Tk. 209. oldalán található török naplórészlet alapján annak megállapítása, hogy miket torzított a szerző, mit írt le valóságként, mi a torzítások célja.</p>
--	--	--	---	--

A kora újkor története

33-34.	A felfedezések kora	<p>újkor, modern kor, modernizáció</p> <p>nagy földrajzi felfedezések: gazdasági érdekek, térítés, hajózási és navigációs technika, portugál és spanyol</p>	<p>ismeretanyag differenciálása, motiváltság fokozása, érdeklődés felkeltése, a lényeg kiemelése, egymás tanítása;</p>	<p>Szakértők vezette csoportokban a nagy utazók (Vasco da Gama, Kolumbusz, Vespucci és Magellán) életével való ismerkedés. A szakértők (önként a témákra jelentkező tanulók) felkészülnek egyenként az előre elvállalt világjáró</p>
---------------	----------------------------	---	--	--

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		<p>hajózás, Kolumbusz Kristóf, Vasco da Gama, Amerigo Vespucci, Magellán;</p> <p>korai gyarmatosítás:</p> <p>tordesillasi egyezmény, konkvisztádor, Cortés, Pizarro, a gyarmatosítók módszerei;</p> <p>amerikai őslakosok (indián), Azték Birodalom, Inka Birodalom;</p> <p>a gyarmatosítás következményei:</p> <p>demográfiai katasztrófa, rabszolgá- kereskedelem, nemesfém- bányászat, ültetvények, Amerikából származó haszonnövények; portugál kereskedelem;</p> <p>új gyarmatosítók: franciák, angolok, hollandok;</p>	<p>térképolvasási ismeretek, összefüggések megállapítása a térképről leolvasott információk alapján, eddig ismeretek összekapcsolása újabbakkal;</p> <p>ismeretek szerzése különböző típusú</p>	<p>tetteiből, ezt előadják annak a csoportnak, amelybe érdeklődésük szerint az a néhány tanuló tartozik, akit a szakértő témája érdekel. A csoport feladata, hogy rövid kivonatot készítve a hallottakból 4-5 mondatban elmondják az osztálynak az általuk hallott információk legfontosabbjait. Ezt követően annak megvitatása, mi vezethette ezeket az utazókat. Majd a Tk. 214.o. szöveges forrása alapján Kolumbusz legfőbb céljainak feltárása.</p> <p>A gyarmatosítás 16-17. századi állapotainak felvázolása a 215,217,218.o. térképek alapján (ezeket akár külön-külön csoportokban is fel lehet dolgozni). A Spanyol Királyság létrejöttének folyamatát átismételve összefüggések keresése a nagy földrajzi felfedezésekkel (esetleg Portugáliát is bekapcsolva az ismétlésbe);</p> <p>A spanyol és portugál gyarmatosítás módszerei a Tk. 219,220, 216.o. forrásai alapján;</p>
--	--	--	---	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			összefüggések megállapítása, ötletelés és eredetiség fejlesztése;	okainak keresése; ötletbörze arról, milyen módszereknek köszönhet a reformáció és a katolikus megújulás az eredményeit (terjedés) a 272.o. térképnek felhasználásával;
37.	A Habsburgok és ellenfeleik	Habsburgok ↔ Valois-ok, V.Károly, I. Ferenc, Pavia, cognac-i liga; Habsburgok ↔ Oszmán Birodalom, Bécs, Kőszeg, tengeri hadszintér; katonai forradalom (16- 17. sz.): lőfegyverek, tüzérség, szakszerűség, fegyvernemek közötti együttműködés, létszámnövekedé s, erődök, diplomáciai együttműködés, pénzügyi alapok;	ok-okozati összefüggések keresése, analogikus gondolkodás; térképről leolvasható információk egybevetése, az információk rendezése, dedukció;	A katonai forradalom lényegi elemei a Tk. 233- 235. oldalai alapján (előre otthoni áttanulmányozásra) és a százéves háború korának lovagi hadserege (81- 83.o.) – változások felsorolása és ezek egyenkénti harcászati következményei; milyen elvárások és feltételek hívták életre az újításokat? Az Oszmán Birodalom (Nagy Szulejmán) terjeszkedésének eredményei a Tk. 314. oldalán található térkép segítségével; az információk rávetítése a 231. oldalon található térképre → az európai birodalmak és a török szultán feltételezhető diplomáciai, katonai viszonyai;
38-39.	Vallási és hatalmi küzdelmek Európában	II. Fülöp, a birodalom, Lepanto, abszolutizmus,	információgyűjtés különböző típusú forrásokból, rendszerzés, összefüggések	A korai gyarmatosítás kezdeti hatásai a Spanyol Királyságra a források tükrében: 236-237.o. forrásai, 238.o. Arany- és

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>hadsereg, hivatalok, inkvizíció;</p> <p>anyagi feltételek, beáramló nemesfém, árforradalom, a kézműipar fejletlensége → 17. századi válság</p> <p>németalföldi szabadságharc, Orániai Vilmos, Alba herceg, Utrechti Unió, Arrasi Unió;</p> <p>az angol királyi hatalom központosítása, VIII. Henrik, I. Erzsébet, kereskedelem és gyarmatosítás, a Nagy Armada legyőzése, angol flotta;</p> <p>angol reformáció, anglikán egyház, puritánok;</p>	<p>feltárása;</p> <p>összehasonlítás, következtetések levonása, eredeti gondolkodás, nézőpontváltás, problémaközpontú gondolkodás;</p> <p>kreativitás fejlesztése, információk átstrukturálása, deduktív gondolkodás, együtt dolgozás, előadói képességek fejlesztése, személyes vélemény megfogalmazása, motiváció, érdeklődés felkeltése;</p>	<p>ezüstbehozatal);</p> <p>Mi volt az alapvető különbség a spanyol birodalom két része, a Spanyol Királyság és Németalföld gazdasági fejlődése között Amerika felfedezését követően a következő források felhasználásával: 28.o. szöveges forrás és térkép, 240.o. Amszterdami polgárok, 212.o. Az antwerpeni tőzsde épülete és a hozzá tartozó szöveg; ezután ötletbörze: az osztály egyik fele legyen Németalföld, ők soroljanak érveket, miért nem jó nekik a birodalomban; az osztály másik fele gyűjtse össze a spanyol király érveit, hogyan kíván a végsőkig ragaszkodni Németalföldhöz;</p> <p>Előre felkészüléssel a diákok egy csoportja egy vásári kikiáltó stílusában „beszámol” a Tudorok (VIII. Henrik, I. Erzsébet) és Stuart Mária „viselt dolgairól”; ezt követően többet néhány mondatos ismertetőt tartanak az anglikán egyház létrejöttéről, sajátos vonásairól, I. Erzsébet intézkedéseiről, Drake</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				kapitányról, Stuart Mária céljainak eltérő gyökereiről; a végén annak megállapítása, miért lehetett sikeres Erzsébet politikája;
40-43.	Monarchiák Európa nyugati felén (+ az előző lecke két fejezete – Vallásháborúk kora Franciaországban és A harmincéves háború)	vallásháborúk Franciaországban, hugenották, Szent Bertalan éjszakája, Bourbon IV. Henrik, nantes-i ediktum, a harmincéves háború, hatalmi érdekek + vallásháború, zsoldosvezérek, vesztfáliai béke; a francia abszolutizmus kiépítése, Bourbon XIII. Lajos, Richelieu, a Napkirály, fényűzés, állandó hadsereg, intendáns, Colbert, merkantilizmus; az angol parlament és a Stuartok, puritánok, polgárháború, gavallérok, kerekfejűek, vasbordájúak, Cromwell, I.Károly	analógiás gondolkodás, összefüggések keresése, egyéni vélemény megfogalmazása, érvelés; különböző történelmi forrásokból szerzett vizuális és verbális információk rendszerezése és ábrába foglalása; önálló vélemény írásbeli megfogalmazása,	A Tk. 242.o. Szent Bertalan éjszakája és a 243.o. Részletek a nantes-i ediktumból c. források segítségével annak megállapítása, milyen, a hétköznapi életet befolyásoló tiltások szerint éltek a hugenották Franciaországban a nantes-i ediktumig, illetve mi lehetett az oka lemezárulásuknak 1572-ben; Először a harmincéves háborúban részt vett országok összegyűjtése a 244-246.o. forrásaiból, annak megállapítása a 228. oldalon található vallási térkép segítségével, hogy ki melyik oldalon harcolhatott; az adatok ellenőrzése a Tk. végén (346.o.) található kronológia alapján; ezek után a harmincéves háború színes folyamatábrájának összeállítása párokban; Szorgalmi feladat: fogalmazás arról, vajon

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszhető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		kivégzése, diktatúra, lord protektor, köztársaság, restauráció, Orániai Vilmos, dicsőséges forradalom, Jognyilatkozat, parlamentáris monarchia;	érvelés, egyéni információgyűjtés, érdeklődés; egyéni beszámoló; vita, véleménynyilvánítás, érvelés, mások álláspontjának megértése; információk gyűjtése szöveges forrásból, összehasonlítás, összefüggések megállapítása, fogalom- meghatározás, személyes vélemény megfogalmazása;	mennyiben lehetett tipikus a korban Wallenstein életútja vagy arról, miért tekinthetőek művészeti alkotásnak a Vauban tervezte erődök; A versailles-i kastély néhány képben; Közös vita arról, mennyire volt üres külsőség a Napkirály udvartartása; előtte a korabeli luxus jegyeinek összegyűjtése a 248- 249.o. képeinek segítségével); Az angol polgárháborúban a parlament és a Stuartok ellentétének okai a 250.o. szöveges források; majd I. Jakab uralkodási alapelveinek és gyakorlatának összehasonlítása I. Erzsébetével; majd a 251. oldalon található Jognyilatkozat-részlet egybevetése és a parlamentáris monarchia fogalmának meghatározása;
44-45.	Monarchiák Európa keleti felén; +Újrarendeződés: a spanyol örökösödési és a nagy északi	Lengyelország, nemesi köztársaság, liberum vétó, Báthory István, Sobieski János, területi	egyéni adatgyűjtés, információk hatékony átadása másoknak, szóbeli előadásmód gyakorlása; személyes vélemény megfogalmazása;	Nagy Péter „bohóságai” – egyéni ismertető előzetes felkészülés alapján Péter intézkedéseiről, életmódjáról, természetéről (lehet Rettegett Ivánról is);

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
	háború	<p>konfliktusok;</p> <p>Oroszország, cári önkényuralom, IV. Rettegett Iván, birodalomépítés, Borisz Godunov, Romanovok, I. Péter, reformok, modernizáció, Szentpétervár;</p> <p>spanyol örökösödési háború, Habsburgok, Bourbonok;</p> <p>északi háború, I. Péter, XII. Károly, tengeri kijárat, Poltava</p>	<p>analízis- szintézis;</p> <p>képi információk felismerése, rendszerezése, az alkotók szándékának megértése;</p> <p>érdeklődés, motiváció, országismeret, egyéni információgyűjtés;</p>	<p>majd annak megállapítása: mi lehetett az oka a cárok furcsa magatartásának;</p> <p>politikai berendezkedését tekintve mennyiben tér el Lengyelország és Oroszország a Nyugattól - vita;</p> <p>A 252. oldalon található két festmény alapján annak megválaszolása, miről lehet felismerni, hogy melyik festő lengyel és melyik orosz, illetve mi volt a képek készítőinek szándéka;</p> <p>A z európai területi változások a két nagy háborút követően a 18. század első harmadában a 259.o. térképe alapján; milyen változások tapasztalhatók az európai hatalmi viszonyokban? – A változások egyenkénti írásbeli nyomon követése (melyik terület honnan hová került), majd az osztály két részre oszlik: az egyik rész mond egy területet, a másik résznek meg kell neveznie, honnan hová került az említett terület;</p> <p>Szorgalmi feladat: annak kiderítése, hol van még Magyarországon XII. Károlynak emléktáblája.</p>

Óra-szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
46-47.	<p>A lassan modernizálódó Európa;</p> <p>Kultúra, művelődés, oktatás</p>	<p>higiénés viszonyok, járványok, fertőző betegségek, tisztálkodás, táplálkozás, új haszonnövények Amerikából, lakáskörülmények, új viselkedési szokások;</p> <p>társadalmi változások, polgárság száma nő, manufaktúra, bérmunkás, gentry ↔ spanyol, francia nemes, Közép-Európa – majorság, parasztság ↔ jobbágyság, kapitalizmus, piacgazdaság;</p> <p>utak, közlekedés, postakocsi;</p> <p>magaskultúra ↔ népi kultúra, barokk, írásbeliség, egyetemek, könyvnyomtatás;</p> <p>tudományos forradalom, heliocentrikus világkép, Kopernikusz, Galilei, Gergely-naptár, Newton,</p>	<p>problémaközpontú gondolkodás, nézőpontváltás, aktualizálás, kreativitás fejlesztése, személyes vélemény megfogalmazása;</p> <p>kreativitás fejlesztése, motiváció, egyéni anyaggyűjtés, személyes vélemény megfogalmazása;</p> <p>analízis, szintézis, ötletbörze, személyes vélemény megfogalmazása, kreativitás fejlesztése;</p>	<p>A következő források alapján olyan mondatok szerkesztése, mint pl. az újkor embere belehalt olyan fertőző betegségekbe, mint pl. a vérbaj, a ma embere... 261.o. valamennyi forrása, 262.o. Conrad Meyer festménye, Sózott hal árusítása, 263.o. forrásai, 268.o. képek; ezt követően beszélgetés arról, mi lehetett mégis jobb az akkori emberek életében a mostohább körülmények ellenére;</p> <p>Szorgalmi feladat: készítsenek korabeli divatlapot, rajzokkal, praktikus tanácsokkal, felhasználva a Tk. 264-265. oldalán található forrásait, hasonlítsák össze a korábbi korok viseleteivel praktikum és társadalmi helyzet kifejezése szempontjából;</p> <p>Összehasonlító táblázat szerkesztése Európa és a kapitalizmus címmel a Tk. 265-67. oldalak és az eddig tanultak alapján; először ötletbörze, milyen szempontok alapján szerkesszék meg a táblázatot, ezt követi a közös kitöltés; ezek után szerepjáték: Ha én egy</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>racionalizmus, Descartes;</p>	<p>nézőpontváltás, személyes vélemény kifejezése, aktualizálás;</p> <p>önálló munka, analízis, szintézis, motiváció;</p> <p>egymás tanítása, anyaggyűjtés, csoportos munka</p>	<p>gazdag posztókereskedő lennék Németalföldről ezt és ezt tenném, ebben és ebben az országban, ilyen és ilyen okok miatt;</p> <p>A Tk. 271. oldalán található szöveges forrás alapján annak a közös megbeszélése, hogy mik azok az iskolások életével kapcsolatos furcsaságok, amiket tanulói szemmel nézve nehezen tudunk ma elképzelni; mik lehettek ezeknek a jelenségeknek az akkori előnyei és hátrányai;</p> <p>A 266.o. Drake-ről szóló forrása alapján otthoni fogalmazás, tipikusnak vagy részben tipikusnak nevezhető-e a korban Drake életútja; majd annak felidézése, ami Wallenstein életével kapcsolatban már elhangzott; általános összefüggések keresése;</p> <p>A korábbiakban már használt szakértői módszerrel lexikon szócikk szerkesztés Newtonról, Galileiről, Kopernikuszról, Keplerről;</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

Magyarország története (1526-1711)

48.	Mohács után	Szapolyai János, Habsburg Ferdinánd, Bécs, Kőszeg, váradi béke, János Zsigmond, Hódoltság, várháborúk kora, Eger, Szigetvár, Zrínyi Miklós, drinápolyi béke, portyázás;	térképhasználat, táblázatszerkesztés, összefüggések keresése; egymás tanítása, motiváció, következtetések levonása; Információgyűjtés, rendszerzés, összefüggések, szövegalkotás, nézőpontváltás, kreativitás;	Mohácsot követően a török támadási hullámok a Magyar Királyság területén – táblázat (hadjáratok, események, év, cél, eredmény, a harcokban résztvevő híresebb hadvezérek) a 279, 280, 282.o. térképeiről leolvasott adatok alapján; A korábban használt szakértői csoportok: egyes végvárok híres ostromai, védői (pl. Zrínyi, dobó, Szondi, Temesvár, Szolnok, Eger, Szigetvár stb.) a tanulótársak feladata, hogy kifejtsék véleményüket, milyen tényezőkön múlhatott a győzelem vagy vereség az egyes esetekben; A 278.o. szöveges forrásai alapján egy kívülálló kortárs szemével nézve készítsenek elemzést, amelyben elemezzék a Magyar Királyság esélyeit az Oszmán Birodalommal szemben a forrás adataira támaszkodva;
49-50.	A három részre szakadt ország	Királyi Magyarország, Erdélyi Fejedelemség,	információgyűjtés, rendszerzés, összefüggések megállapítása	A három országrész összefoglaló táblázata, melyet a következő leckék ismeretanyagával

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>Hódoltság; központi hivatalok: Titkos Tanács, Udvari Haditanács, Udvari Kamara, Udvari Kancellária;</p> <p>magyar intézmények: helytartó, rendi intézmények, vármegyék;</p> <p>Erdély: vajda, fejedelem, székek, ütközőállam, János Zsigmond, Fráter György, Báthory István;</p> <p>Hódoltság: vilajet, pasa, szandzsák, bég, budai pasa, haradzs, kettős hatalom, kettős adóztatás;</p> <p>erdélyi vallásszabadság, református, evangélikus, unitárius, katolikus;</p>	<p>különböző típusú források alapján, táblázat készítése;</p> <p>információk különböző források felhasználásával, rendszerezés, nézőpontváltás, személyes vélemény megfogalmazása, érvelés;</p>	<p>folyamatosan bővítünk. A táblázat szempontjai: bel- és külpolitikai rendszer, ill. függőség, események, vallási jellemzők, gazdasági jellemzők; a legvégén: az ország rész által betöltött szerep a részekre szakadt ország egyben tartására; most a következő források alapján dolgozhatnak: 284.o. ábra, 285.o. források, 286.o. térkép és szöveges forrás, 287.o. Balassa János leírása, 1563-as törvények, 289. o. térkép, tordai országgyűlés határozata;</p> <p>Mozaikgyűjtés: a Hódoltság (287-88.o. forrásai) területén maradtak élete; a hétköznapi élet török fennhatóság alá kerülést követő változásainak összegyűjtése, annak megállapítása, milyen alkalmazkodási technikákra kényszeríthette ez a z embereket;</p>
51.	Háború és belső harcok (1591-1608)	tizenöt éves háború, Gyurgyevo, Eger, Mezőkeresztes, demográfiai	információgyűjtés térképről leolvasható adatok alapján, következtetések levonása;	A tizenöt éves háború színhelyeinek leolvasása a 291.o. térképéről; annak megállapítása, hogy a mezőkeresztesi ütközet miért más, mint a többi

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		hatások; Basta, ellenreformáció, felségsértési per; Bocskai-felkelés, Erdély és Magyarország fejedelme, hajdúk, kollektív nemesség, hajdúvárosok, bécsi béke; pozsonyi országgyűlés (1608);	információk, forráskritika, személyes vélemény megfogalmazása;	összecsapás; milyen változásokat hozott a háború (területi, demográfiai, politikai stb.) A hajdúkkal kapcsolatos vélemények összegyűjtése a 293-94.o. forrásokból; annak megállapítása, hogy miből fakadhat a vélemények közötti hatalmas különbség; a források alapján mennyi igazságtartalma lehet a véleményeknek; személyes vélemény megfogalmazása, annak megvitatása, miért támaszkodhatott rájuk Bocskai;
52-53.	Az udvar, a rendek és Erdély	ellenreformáció, Pázmány Péter; Erdély aranykora, Bethlen Gábor, I.Rákóczi György, Gyulafehérvár, harmincéves háború, Erdély két nagyhatalom között, Erdély és a Királyi Magyarország rendjei;	írásos források tartalmának értelmezése, információk súlyozása, következtetések levonása, szintézis, együtműködés fejlesztése, érvelés;	Erdély és a magyarországi rendek viszonya a külpolitikai helyzet függvényében; előkészítés – „fordítás”: a Tk. különböző szöveges forrásainak átírása mai nyelvre (9 db 3-4 fős csoportokban) 297.o. szöveg, 298.o. Bocskai testamentuma, 299.o. két szöveg, 300-301. o. valamennyi szöveg; a szövegek egyenkénti értelmezése (célok, lehetőségek, esetleges következmények röviden); a szövegekkel kapcsolatos legfontosabb

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
			vizualizálás, lényegkiemelés, nézőpontváltás, eredetiség, kreativitás;	<p>megállapítások kerüljenek fel a táblára; közös vita a fent megjelölt kérdéskörben a felírt adatok tükrében;</p> <p>A fenti feldolgozott idézetek szerzőinek kapcsolati hálójára – pármunka; rajzolják fel egy hálózati ábrában, milyen viszonyban voltak egymással ezek az emberek, jelölve a témákat, amelyekről a fenti idézetekben kommunikáltak (fontos, hogy az ábra külső megjelenésében is ötletes és informatívan rendszerző legyen).</p>
54-55.	Társadalom, gazdaság, kultúra és művelődés	<p>elnéptelenedés, demográfiai katasztrófa, etnikai változások, románok, cigányok;</p> <p>vitélő rend, mezővárosi parasztpolgárság;</p> <p>gazdasági egység, európai kereskedelem, állatok, bor, nyersanyag; hadsereg gabonával való ellátása, paraszti↔nemesi</p>	<p>információgyűjtés különböző típusú forrásokból, kreativitás fejlesztése, együttműködés, szerepjáték, nézőpontváltás;</p>	<p>Szerepjáték hat kereskedő között: mindenki a saját portékáját dicséri, leírja, feléjük mivel keresik az emberek a kenyerüket, és a hat ember megpróbál egyezséget kötni, megállapodni a szállítási fizetési feltételekben; előkészítés a Tk. 305. oldalán található térképről közösen összegyűjtse ki az osztály, melyik országrész mit termel, mivel és kikkel kereskedik, tegyenek megállapításokat a 306.o Marhahajtó és szöveges források alapján; ezt</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		<p>árutermelés;</p> <p>a három rész kulturális egysége és eltérő sajátosságai, oktatás, nyomtatás, vitairatok, prédikációk, kollégiumok, egyetemek, magyar nyelv, Károli Gáspár, Zrínyi Miklós;</p>	<p>információgyűjtés különböző típusú forrásokból, szintézis, szövegalkotás, tudományos szakszókincs alkalmazása;</p> <p>információgyűjtés szöveges forrásokból, információk rendezése, táblázat szerkesztése;</p>	<p>követően 6 csoportban megszerkesszék meg a szerepjátékhoz a legfontosabb tudnivalókat (a 6 város pl.: Tokaj, Besztercebánya, Beszterce, Déva, Szeged, Kecskemét), válasszák ki a kereskedőket;</p> <p>Gyűjtsenek adatokat a 17. századi cigányságról és a magyarsággal való kapcsolatáról a következő források felhasználásával: 304.o. Erdélyi cigányvajda... és a szöveges források, 308.o. Roma kovács, Erdélyi cigány üstfoltozó és szövegek; majd pármunkában szerkesszenek szócikket a XVII. századi magyarországi cigányság címmel egy történelmi lexikonba;</p> <p>A nemesi és paraszti árutermelés összehasonlítása táblázat segítségével a 307.o. forrásai alapján (+ 305.o. térkép); a táblázat szempontjai: termelés színhelye, árucikkek, kereskedelmi partnerek, kereskedés színterei, stb.);</p>
56-58.	Mélypont	I. Lipót abszolutizmusa,	információgyűjtés különböző típusú	Nagy emberek – nagy érdekek: Zrínyi Miklós, I.

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
		<p>Körpülü-reform, II. Rákóczi György, Apafi Mihály, Zrínyi Miklós;</p> <p>téli hadjárat, Új-Zrínyivár, Eszék, Érsekújvár, Szentgotthárd, Montecuccoli, vasvári béke;</p> <p>Wesselényi-összeesküvés, Wesselényi Miklós, Zrínyi Péter, Nádasdy Ferenc, Frangepán Ferenc;</p> <p>ellenreformáció;</p> <p>kurucok, Thököly Imre, Felső-magyarországi Fejedelemség, Zrínyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc, Diploma Leopoldinum;</p> <p>a török kiűzése: Bécs, Szent Liga, Buda, Zenta, karlócai béke, Lotaringiai Károly, Savoyai Jenő, a magyar és erdélyi haderők által játszott szerep;</p>	<p>forrásokból, összefüggések, ötletelés, nézőpontváltás, szintézis, kreativitás fejlesztése, szóbeli kifejezőképesség fejlesztése;</p>	<p>Lipót és Thököly Imre gondolatainak „rekonstruálása” a következő források alapján: 315.o. forrásai, 317.o. Zrínyivel kapcsolatos szövegek; 313.o. Lipóttal kapcsolatos források, 316.o. Montecuccoli, 320.o. táblázat, 321.o. Halifax levele; 316.o. Körpülü Ahmed levele Apafi Mihálynak, Kemény János erdélyi fejedelem, 315.o. térkép, 314.o. Nagyvárad, 321.o. Thököly letartóztatása; először csoportonként az adatok összegyűjtése, az adatok alapján az adott történelmi személyiségnek a magyarországi helyzettel és a teendőikkel kapcsolatos esélylatolgatása (napló- vagy levélforma); majd a kész művek előadása, egyeztetés és esetleges korrigálás osztályszinten;</p>
59-60.	A Rákóczi-	1687-es országgyűlés,	egymás tanítása, lényegkiemelés, önálló	A már korábban is alkalmazott szakértői

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

	szabadságharc	<p>Újszerzeményi Bizottság, fegyverválság, vitélő rend felszámolása, hadi terhek, ellenreformáció, hegyaljai, tiszaháti felkelés;</p> <p>II. Rákóczi Ferenc, Esze Tamás, Bottyán János, Bercsényi Miklós, Károlyi Sándor;</p> <p>brezáni kiáltvány, vetési páten, könnyűlovasság, portyázás, francia segítség, libertás, kuruc, labanc, Höchstadt, Trencsén;</p> <p>Erdély fejedelme, Magyarország vezérő fejedelme, a Habsburgok trónfosztása, Szécsény, Ónod;</p> <p>szatmári béke, nagymajtényi sík, magyar rendi jogok biztosítása, száműzetés, Rodostó;</p>	<p>információszerzés, szóbeli beszámoló megszerkesztése, együttműködés, kreativitás, motiváció;</p> <p>információgyűjtés szöveges forrásokból, információk rendezése, kreativitás, érvelés, nézőpontváltás;</p> <p>Mit csinálhatott volna másképp Rákóczi? Témakörönként</p>	<p>módszer (II. Rákóczi Ferenc, Esze Tamás, Bottyán János, Bercsényi Miklós, Károlyi Sándor) annyi változtatással, hogy a csoportok 2-2 tagja különböző szakértőkhöz megy, akik elmondják a náluk lévőknek a mondandójukat; majd mindenki visszamegy a saját csoportjába és megtanítja minden páros a saját maga által hallott anyagra a többieket; házi feladatként mindenkinek írásban rendeznie kell az információkat, amiket a következő óra elején ellenőriznek; ugyanezt a szabadságharc nagy csatáival és országgyűléseivel is végig lehet csinálni;</p> <p>Áruló volt-e Károlyi Sándor? A 329-30.o. írásos forrásai alapján vádirat és védőbeszéd megfogalmazása Károlyi Sándorral kapcsolatban, csoportokban; először hangozzék el néhány vádbeszéd, majd a védő csoportoknak kis időt hagyva az érveik korrigálására, jöjjenek a védőbeszéd;</p> <p>Mit csinálhatott volna másképp Rákóczi? Témakörönként</p>
--	----------------------	--	--	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			(hadsereg, gazdaság, belpolitika, külpolitika stb.) ötletbörze: mit tettek volna Rákóczi helyében a siker elérése érdekében (érvekkel alátámasztott ötletek), az osztály bizonyos tanulóinak az a feladata, hogy megpróbálják érvekkel cáfolni az elhangzottakat; a végén a vita összegzése, a realitások megbeszélése; az ötletbörze előkészítése a lecke különböző tematikus forrásainak az adott témakör bevezetéseként való alkalmazása;	(hadsereg, gazdaság, belpolitika, külpolitika stb.) ötletbörze: mit tettek volna Rákóczi helyében a siker elérése érdekében (érvekkel alátámasztott ötletek), az osztály bizonyos tanulóinak az a feladata, hogy megpróbálják érvekkel cáfolni az elhangzottakat; a végén a vita összegzése, a realitások megbeszélése; az ötletbörze előkészítése a lecke különböző tematikus forrásainak az adott témakör bevezetéseként való alkalmazása;
--	--	--	--	--